A mezőgazdasági és élelmiszer-ipari termékekre vonatkozó áfamértékek csökkentésének lehetősége és hatásai

LÁMFALUSI IBOLYA – PÉTER KRISZTINA – TANÍTÓ DEZSŐ – TÓTH KRISTÓF

Kulcsszavak: áfacsalás, áfakulcs, feketekereskedelem, mezőgazdasági áfamértékek.

ÖSSZEFOGLALÓ MEGÁLLAPÍTÁSOK, KÖVETKEZTETÉSEK, JAVASLATOK

Magyarországon a mezőgazdasági termékekre és az élelmiszerekre vonatkozó 27%-os normál áfamérték, valamint a 18%-os kedvezményes áfakulcs nem csak az EU-tagállamokat tekintve, de nemzetközi összehasonlításban is rendkívül magas. A magas áfakulcs többek között ösztönzőleg hat az áfacsalásra és a feketekereskedelemre, rontja a transzparenciát, ellehetetleníti a piacot és rombolja a gazdasági-társadalmi morált.

A nemzetközi tapasztalatok és hazai lehetőségek figyelembevételével megvizsgáltuk az élelmiszeráfa-csökkentés lehetőségét és hatásait. Az alapvető élelmiszerek esetében – amelyek a teljes élelmiszer-fogyasztás több mint 50%-át jelentik – az áfa csökkentése lenne indokolt. A kedvezményes kulcs mértékét illetően az uniós áfaszabályozást, a hazai költségvetés szempontjait, valamint a célzott gazdasági hatásokat egyaránt figyelembe véve a meglévő 27%-os standard kulcs mellett reális alternatívának tűnik a kedvezményes áfakulcs 9-14%-ra történő csökkentése. A vázolt intézkedések eredményeként 128,8-209,6 milliárd forint költségvetési bevételkiesés keletkezne. Ez az összeg az áfacsökkentés pozitív hatásainak eredőjeként számításaink szerint 68,5-130,3 milliárd forintra mérséklődne.

BEVEZETÉS

Az elmúlt két évben a mezőgazdasági terméktanácsok, a tisztességes piaci szereplők, valamint a médiában megjelent vélemények szerint az ágazatban mára oly mértékben megnőtt a *feketekereskedelem*, hogy az óriási morális és anyagi károkat okoz a gazdaság legálisan működő szereplőinek és a költségvetésnek egyaránt. A véleményformáló szakmai körök (*Piac és profit, 2013; Index, 2013; Agrárszektor, 2013*) szerint a feketekereskedelem eddig nem tapasztalt elterjedésének oka a magas áfakulcsban keresendő.

Az *általános forgalmi adó kulcsa* Magyarországon magasan vezeti a régiós listát, de ez a kijelentés világviszonylatban is helytálló (1. ábra). A standard áfakulcs a legutóbbi (2012. január 1-jei) 2%-pontos emelést megelőzően is az élvonalba tartozott, de nem volt egyedülálló. Magyarországhoz hasonlóan 25%-os áfakulcsot alkalmazott 2011-ben Dánia és Svédország, továbbá az időközben uniós taggá vált Horvátország. Jelenleg a normál kulcs esetében az EU-átlag 21,9%, a legalacsonyabb mérték Ciprusé 18%-kal. A magyar 27%-os maximumhoz legközelebb a világ országai közül

I. ábra

A standard áfakulcs mértéke az EU-tagországokban

Megjegyzés: Az ábrán csak azok a tagországok szerepelnek, ahol az élelmiszerekre normál áfamérték (is) vonatkozik.
Forrás: European Commission, 2013

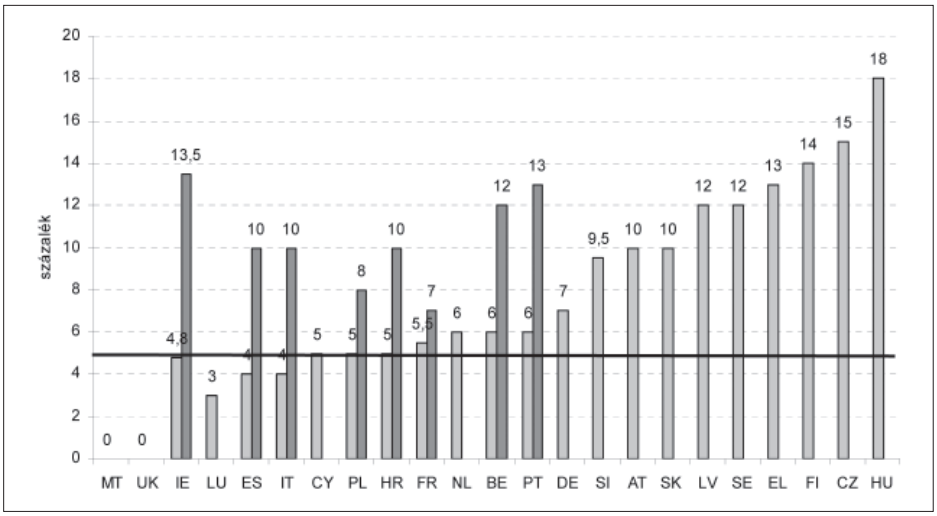
Izland áll 25,5%-kal. (Itt kell megjegyezni, hogy a tagállamok többségében a magas áfakulcs nem elsősorban élelmiszertermékekre vonatkozó áfamértéket takar.)

A tagállamok forgalmi adóra vonatkozó jogszabályait összehangoló 2006/112/EK tanácsi irányelv (továbbiakban: *héa-irányelv*) a standard áfamérték felső korlátját nem szabályozza, csak az alsó határára ajánl számszerű értéket, nevezetesen 15%-ot. Ez egyben azt jelenti, hogy az ennél alacsonyabb mérték tekinthető kedvezményesnek. Magyarországon az élelmiszerek szűk körét érintő, kedvezményesnek nevezett 18%-os kulcs tehát valójában már nem számít annak. Ezt az is alátámasztja, hogy a csökkentett kulcsok tekintetében ugyancsak élen járunk (2. ábra). Az uniós tagországok élelmiszerekre vonatkozó kedvezményes kulcsa – hazánkat nem számítva – 5 és 15% között szóródik. A 18%-os magyar mérték ráadásul csak igen szűk termékkört érint: az élelmiszerek közül a kenyér, néhány pékáru, valamint a tej és tejtermékek tartoznak ide.

A *nemzetközi gyakorlat* általános jellemzője, hogy ahol magas a standard áfakulcs, ott egy viszonylag alacsony áfamérték is érvényben van. Az izlandi példánál maradva: a 25,5%-os általános kulcs mellett mindössze 7%-os áfa terhel számos terméket és szolgáltatást, többek között az élelmiszereket is.[1] Az EU-tagországok közül 10 tagállamban az élelmiszerek teljes köre kedvezményes kulcs alá tartozik, további 13-ban azok legalább egy része, és mindösszesen 5 országban adóztatják az élelmiszerek teljes körét normál adókulccsal. Ezt egyébként az EU-szabályozás lehetővé is teszi. A héa-irányelv III. melléklete pontosan meghatározza, hogy mely termékekre és szolgáltatásokra alkalmazhatók kedvezményes adókulcsok. Ide tartoznak *„Az emberi és állati fogyasztásra szolgáló élelmiszerek (beleértve az italokat is, az alkoholos italok kivételével), az általában élelmiszer-kiegé-*

[1] Izlandon az alábbi termékek és szolgáltatások esnek a kedvezményes kulcs alá: magazinok, újságok, könyvek, meleg víz, fűtéshez használt olaj és elektromos áram, élelmiszerek és egyéb humán célra felhasznált termékek, bor, alkoholos italok, autópályadíjak és zenei kiadványok.

2. ábra
Az élelmiszereknél alkalmazott kedvezményes áfakulcs mértéke az EU-tagországokban

Forrás: European Commission (2013) adatai alapján készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán.

szítésre szolgáló élő állatok, magvak, növények és összetevők, valamint az általában élelmiszer kiegészítésére vagy helyettesítésére szolgáló termékek." A kedvezményes adómérték nem lehet kevesebb 5%-nál. Ez alól kivételt képez és még alacsonyabb mértéket alkalmaz néhány ország, amelyek megtarthatták korábbi adómértékeiket. Így fordulhat elő, hogy több tagország 0-5%-os mértékű adókulcs alá sorolja az alapvető élelmiszereket.

Az unióban az élelmiszerárak átlagos áfatartalma 9–11% között mozog. Ezen szint megtartása érdekében az EU-tagállamok a válság hatása ellenére is csak ritkán és kis mértékben emelték az áfakulcsokat (*European Commission, 2011*), aminek elsősorban szociális okai vannak. Az is igaz ugyanakkor, hogy ha az élelmiszerek áfája nő, a fogyasztás csökkenése az élelmiszerek árrugalmatlansága miatt nem elsősorban az élelmiszerek terén következne be, hanem más, a gazdaság húzóágazatait érintő termékeknél.

Az EU-tagországok által alkalmazott áfamértékeknél tapasztalható nagy eltérés egyébként sem szerencsés. A fogyasztási adók, amennyiben különböző termékek eltérő adókulccsal adóznak, befolyásolják az egyes termékek iránti keresletet. Ha egy adott termék nem helyettesíthető egy olcsóbbal, ám a szomszédos országban lényegesen alacsonyabb az adott típusú termék áfája, megindulhat a *bevásárlóturizmus.*

A szomszédos országok közötti érdemi áfakülönbség jó lehetőséget teremt továbbá a feketegazdaságnak is. A papíron kivitt, a valóságban odahaza értékesített termékeknél csak az alacsonyabb áfakulcs kerül megfizetésre, nem mellesleg a szomszédos ország költségvetése javára, miközben a terméket idehaza áfamentesen értékesítik jelentős – Magyarországon 27%-os – árelőnnyel.

A MAGAS ÁFAKULCS ÉS AZ ÁFACSALÁS ELMÉLETI ÖSSZEFÜGGÉSEI

Az áfacsalás és feketegazdaság fogalmát mindenképpen szükséges külön kezelni. Azok között alapvető különbség, hogy míg az áfacsalás valóságos – legalábbis időszа-

kosan létező – vállalkozások között, sokféle, de dokumentált módon, bizonylatok segítségével történik, addig a feketegazdaság papíron semmilyen formában nem létezik. Habár végső soron mindkettő a költségvetési bevételeket csökkenti, azok ellen – eltérő jellegükből adódóan – más és más módszerekkel indokolt fellépni. Az áfacsalás ellen hozott intézkedések (például a fordított adózás) csekély mértékű hatással vannak a feketegazdaságra. A nagyságrendeket illetően mindkét esetben csak becslések állnak rendelkezésre, azonban azok az áfacsalások mértékére vonatkozóan a felderített ügyek alapján valamivel pontosabbak (*Tanító – Lámfalusi, 2013*). A továbbiakban kizárólag az áfacsalással, illetve az áfabefizetés elkerülésével foglalkozunk.

Az áfát illetően két lehetősége van az adózónak. Az egyik, hogy tisztességesen bevallja a bevételét, azaz számlát bocsát ki minden értékesítéskor, melyen az aktuális áfakulcs is szerepel, a másik, hogy eltitkolja a jövedelme, illetve bevétele egy részét, hogy kevesebb adót kelljen fizetnie. Az első esetben a gazdaság jövedelme Y_n, míg a második esetben $Y_á$. Ez utóbbi a beszedett áfa összegét is tartalmazza, amely ugyancsak a gazdaságé lesz. Ekkor azonban viselni kell a lebukás kockázatát is. $Y_á$ teljes egészében csak akkor realizálódik az adócsalónál, ha az adóhatóságok nem ellenőrzik az adott jogi vagy természetes személyt. Ha ellenőrzéskor lebukik, akkor a be nem fizetett áfán túl az adóbírságot is meg kell fizetnie. Ez azt jelenti, hogy a csaló csak Y_b jövedelemre tesz szert, ami jóval kevesebb, mint $Y_á$. A következő reláció jelzi az adócsalással összefüggő, lehetséges jövedelemviszonyokat (*Semjén et al., 2001*):

$Y_b < Y_n < Y_á$.

Felmerül a kérdés, hogy mikor éri meg adót csalni, jövedelmet eltitkolni? Ez alapvetően egy – bár igencsak általános – tényezőtől függ, nevezetesen, hogy az adócsalásból származó többletjövedelem meghaladta-e a csalásból származó veszteségeket, amelyek nyilvánvalóan lebukáskor keletkeznének. Az alábbi egyenletet *Becker* állította össze a fent említett összefüggés érzékeltetésére (*Becker, 1968 in: Semjén et al., 2001*):

$$MaxE[U(Y)] = pU(Y - f) + (1 - p)U(Y),$$

ahol

MaxE = a csalásból maximum elérhető haszon;

U = hasznosság;

p = a lebukás valószínűsége;

1 – *p* = a lebukás elkerülésének valószínűsége;

Y = a bűnelkövetésből származó nettó jövedelem;

f = a bírság vagy a lebukást követő egyéb büntetés (pl. börtön) pénzben kifejezett összege.

Az egyenlet tehát azt mutatja, hogy minél kisebb a várható büntetés vagy a bírság összege, és minél kisebb a lebukás valószínűsége, annál nagyobb jövedelem érhető el az adócsalással. Ezt a bűnözésre általában érvényes összefüggést az áfa esetében tovább árnyaltuk. Kifejezetten az áfacsalásokra vonatkoztatva, az összefüggés a következő formában írható fel:

$$MaxE[U(Y_a - Y_n)] = pU(Y_n\alpha - t - f) + (1 - p)U(Y_n\alpha - t),$$

ahol:

α = áfakulcs;

t = az áfacsalás tranzakciós költsége.

$(Y_n\alpha - t - f)$ fejezi ki azt a pluszjövedelmet, amit az áfafizetés eltitkolása az adócsaló számára jelent. Ez a pluszjövedelem pedig annál nagyobb, minél magasabb az áfa kulcsa. Ha a büntetési tételek nem változnak, és a lebukás esélye sem nő meg (tehát nem nő például az adóellenőrzések száma), azaz nem változik a *p* és az *f,* akkor az áfakulcs növekedésével párhuzamosan sokkal nagyobb az esélye az áfacsalásnak.

EGY LEHETSÉGES ÁFACSÖKKENTÉSI KONCEPCIÓ

Az áfa működési mechanizmusa kapcsán kijelenthető, hogy az mint adóteher a végső

fogyasztókat sújtja, mint bevétel pedig a költségvetést érinti. A termékpálya közbenső szereplőire nézve hatása lényegében semleges, csak likviditásukat befolyásolja. Ugyanez igaz az áfaváltoztatásra is: az adóteher változása alapvetően a fogyasztók és a költségvetés szempontjából érdekes, a gazdálkodók nagy részének (akik jogosultak az áfa levonására) csak a likviditását érinti.

Az áfacsökkentés kérdésével kapcsolatban több tényezőt szükséges mérlegelni. Egyfelől az *áfa* nemzetközi viszonylatban is *magas mértéke hátrányosan hat a gazdaságra*, másfelől a gazdálkodásra gyakorolt hatással éppen ellentétesek a költségvetési szempontok. A leggyakrabban hangoztatott érv az áfa csökkentése mellett, hogy annak segítségével lehetséges az aggasztó méreteket öltött áfacsalások visszaszorítása (*Agrárszektor, 2013*). Azt is meg kell említeni, hogy az áfa a költségvetés legjobban tervezhető és legnagyobb adóbevételt biztosító tétele, amelynek csökkentésekor a kieső bevételt nem lehet vagy nagyon nehéz más forrásból pótolni. Az áfakulcs 2%-pontos csökkentése 27%-os áfa esetén 7,4%-os áfabevétel-kiesést jelent a költségvetés számára, amelynek kompenzálásához a fogyasztás 8%-os növelése lenne szükséges.

Véleményünk szerint egy markáns áfacsökkentést általános inflációs körülmények között[2] nehéz végrehajtani, jó megoldásnak a *termékek, szolgáltatások csak egy bizonyos körét érintő*, ugyanakkor *érzékelhető mértékű áfacsökkentés* tekinthető. Az érintett termékeknek, szolgáltatásoknak – a szegényebb társadalmi réteg érdekeit szem előtt tartva – az élelmiszerek, azon belül is az alapvető élelmiszerek köréből kell kikerülnie, mint ahogyan a kedvezményes áfamérték alá eső termékek zömét eddig is az élelmiszerek adták.

Alapvető élelmiszereknek azon élelmiszerek tekinthetők, amelyeket a lakosság – anyagi, jövedelmi helyzetre tekintet nélkül – a legnagyobb gyakorisággal és mértékben fogyaszt, és amelyek szerepe, súlya a fogyasztásban és a lakossági kiadásokban meghatározó (1. táblázat). Az élelmiszerek összesített súlyaránya a fogyasztói kosárban 2012-ben 23,18% volt, amelyből az alapvető élelmiszerek 11,61%-ot tettek ki. Nem minősül alapvető élelmiszernek, de jelenleg is a középső kulcs alá tartozik a sajt, amely 0,44%-kal részesedik az összes fogyasztásból. Így a kedvezményes kulcs alá eső termékek köre a teljes fogyasztás 12,05%-át teszi ki.

1. táblázat
Az áfacsökkentés által érintett élelmiszertermékek súlya a fogyasztásban (2012)

Termékek, szolgáltatások	Súly (%)
Alapvető élelmiszerek	
100 Sertéshús	1,102
101 Marha- és borjúhús	0,137
104 Baromfihús	0,918
110 Tojás	0,414
111 Tej	1,602
113 Tejtermékek (sajt nélkül)	1,332
120 Vaj, -krém	0,057
123 Étolaj	0,346
130 Liszt, dara	0,333
132 Kenyér	1,599
133 Péksütemények	0,398
134 Száraztészta	0,356
140 Burgonya	0,171
141 Friss zöldség, főzelék	1,287
142 Friss hazai és déligyümölcs	1,195
162 Iskolai étkezés	0,250
163 Óvodai, bölcsődei étkezés	0,115
Nem alapvető, jelenleg kedvezményes kulcs alá eső élelmiszerek	
112 Sajt	0,442
Összesen	12,054

Forrás: KSH, 2013a

A kedvezményes kulcs minden szempontból elfogadható mértékének meghatáro-

[2] Más a helyzet inflációs viszonyok esetén, amikor az áremelkedés miatt érdemben bővülő áfaalap miatt a keletkező többletbevétel jórészt fedezi a kulcs csökkentéséből származó kiesést.

zásához jó kiindulási alapot teremt a héa-irányelv és az EU-tagországok gyakorlata. A héa-irányelv a 15%-os mértéket a standard kulcs alsó határaként jelöli meg, vagyis kedvezményesnek az ettől alacsonyabb (14% és az alatti) mérték tekinthető. Az EU-ban az élelmiszertermékek átlagos áfakulcsa 9-11%. Ezekből kiindulva Magyarországon a *9-14%-os kedvezményes áfakulcs tűnik reális alternatívának*. Az ebben a sávban esetlegesen meghatározott áfakulcs közel van az uniós átlaghoz vagy egybeesik azzal, így nem érvényesülhet az átlagtól való jelentős eltérés negatív hatása.

AZ ÁFAÁTRENDEZÉS HATÁSA

Az érintett termékek áfakulcsának 9-14%-ra történő mérséklésével a 18%-os mérték alá eső termékek áfája 4-9%-ponttal, az alapvető élelmiszerek egy bizonyos csoportjának áfája pedig 13-18%-ponttal mérséklődne. Az áfacsökkentés hatásaira vonatkozó számításainkat – a *Központi Statisztikai Hivatal* (KSH) adataira is támaszkodva – a sáv szélsőértékeire és egy közbeeső 12%-os kulcsra végeztük el.

A számítás során az alábbi adatokra támaszkodtunk:

• a hazai fogyasztási kiadás 2011. évi nagysága bruttó (áfával növelve) 15 074 765 millió forint volt (*KSH, 2013b*);

• a fogyasztóiár-index 2012. évi súlyarányai, amelyek az egyes termék- és szolgáltatáscsoportoknak a lakosság fogyasztásában elfoglalt arányát reprezentálják (az élelmiszerek fogyasztása együttesen 23,18%) (*KSH, 2013a*);

• a 2011. évi adatok alapján a saját termelésű fogyasztás aránya 10,6%.

Az élelmiszertermékek adóalapja a fentiek, valamint a vizsgált időszakokban érvényben lévő 25 és 18%-os adókulcsok alapján 2011-ben 2533,9 milliárd forint volt, a termék- és szolgáltatáscsoportok szerinti bontást figyelembe véve. A jelenleg érvényes szabályok szerint ezen adóalap közel egynegyede (620,1 Mrd Ft) esik az alacsonyabb, kedvezményes kulcs alá, miközben az élelmiszer-fogyasztás több mint háromnegyede (1913,7 Mrd Ft) után a magasabb kulcs szerint fizetik meg az áfát a fogyasztók (2. táblázat).

Az élelmiszer-fogyasztáshoz kapcsolódó áfabevétel összesen 628,3 milliárd forint, melyből 111,6 milliárd forint az alacsonyabb kulcshoz köthető, a fennmaradó 516,7 milliárd forint a standard áfamérték alá eső termékekből származik.

Az *áfaátrendezés hatására* a kedvezményes kulcs alá eső termékek köre kibővülne, az alacsonyabb áfakulcs alá tartozó termékforgalom 714,2 milliárd forinttal (1334,3 milliárd forintra) növekedne, miközben a magasabb áfakulcs alá eső élelmiszerek forgalma ugyanennyivel (1199,5 milliárd forintra) csökkenne. Így a

2. táblázat

A kedvezményes és standard kulcs alá eső élelmiszerek forgalma

Megnevezés	Jelenlegi szabályozás szerint			Kedvezményes kulcs alá eső termékek körének kibővítése után	
	áfaadóalap		becsült áfa összege millió HUF	áfaadóalap	
	millió HUF	megoszlás (%)		millió HUF	megoszlás (%)
Kedvezményes áfakulcs adóalapja	620 163	24,5	111 629	1 334 327	52,7
Standard áfakulcs adóalapja	1 913 711	75,5	516 702	1 199 547	47,3
Összesen	2 533 874	100,0	628 331	2 533 874	100,0

Forrás: az AKI Pénzügypolitikai Osztályán készült számítások.

3. táblázat

Az áfaátrendezéssel összefüggésben keletkező áfabevétel-kiesés

(M. e.: millió Ft)

Megnevezés	9%	10%	11%	12%	13%	14%
Élelmiszer áfabevétel-kiesés	184 364	171 021	157 678	144 334	130 991	117 648
Nem élelmiszer áfabevétel-kiesés	25 200	22 400	19 600	16 800	14 000	11 200
Összes áfabevétel-kiesés	209 564	193 421	177 278	161 134	144 991	128 848

Forrás: az AKI Pénzügypolitikai Osztályán készült számítások.

teljes élelmiszer-fogyasztás több mint fele (52,7%-a) kedvezményes kulcs alá esne. A jelenleg érvényes áfakulcsok mellett a költségvetés számításaink szerint az élelmiszerek után 628,3 milliárd forint forgalmi adóbevételt realizál, amely a változtatások hatására az általunk kiszámolt 9, illetve 14%-os szélsőértékek esetében *184,4; illetve 117,6 milliárd forinttal mérséklődne* (3. táblázat).

A kedvezményes kulcs alá eső termékek köre túlmutat az élelmiszereken, a 18%-os kulcs szerint adózó termékek és szolgáltatások értéke 2010-ben összesen 879,2 milliárd forintot tett ki. Ez azt jelenti, hogy a mintegy 600 milliárd forint értékű élelmiszer mellett további, mintegy 280 milliárd forint értékű termék és szolgáltatás is 18%-kal adózott. Ezen termékek esetében az adókulcs 9-14%-ra történő mérséklése hozzávetőlegesen 11,2-25,2 milliárd forint összegű áfakieséssel járna, így a szóban forgó változtatások hatása a teljes költségvetésre összesen 128,8-209,6 milliárd forint összegű bevételkiesést jelentene.

A keletkező költségvetési bevételkieséssel kapcsolatban fontos kérdés, hogy abból mi jelenik meg az árakban. Közgazdasági értelemben az áfaváltoztatás hatása elsősorban annak a függvénye, hogy az adott termék mennyire *árrugalmas*, továbbá hogy a termék értékesítési piaca mennyire koncentrált. Az *alapvető élelmiszertermékek kereslete* (pl.: tej, kenyér, burgonya, liszt stb.) *jellemzően árrugalmatlan,* mivel az alapvető szükségletek kielégítése céljából szükséges ezeket megvásárolni. Ezen termékek fogyasztói ára ragadós, azaz áfacsökkentés esetén nincs árcsökkentési kényszer a kereskedők oldaláról, miközben az áfakulcs növekedését azonnal érvényesíteni tudják, vagyis az áfaemelésből származó áremelkedés könnyebben áthárítható, mint más termékeknél. Ugyanakkor ezen termékek egyben vevőcsalogató termékek is, ami az árak csökkentése irányába hat.

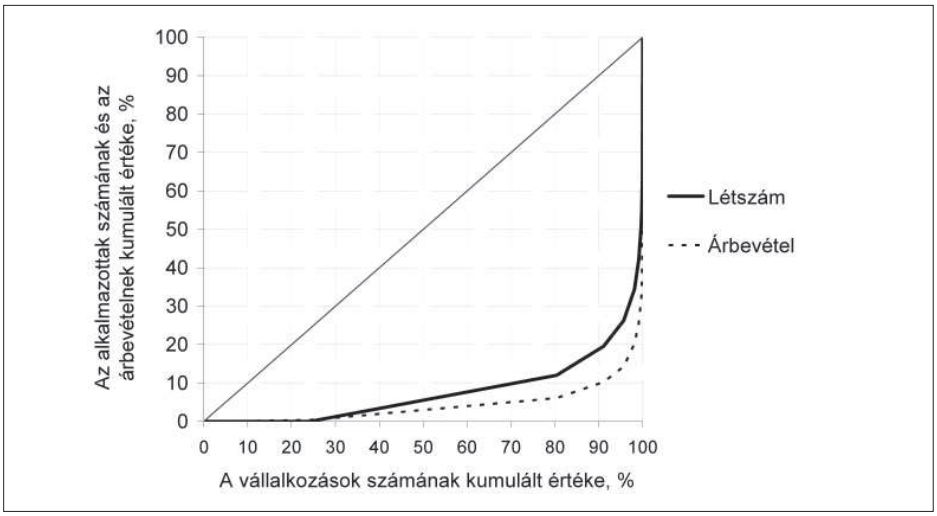
Ezt a jelenséget ellensúlyozhatja az *élelmiszer-kereskedelem dekoncentrációja*, azaz az élénk piaci verseny. Közgazdasági alapvetés, hogy a nagyobb verseny, alacsony koncentráció elősegíti az árak kordában tartását, ezáltal az áfacsökkentés hatásának dinamikusabb érvényesülését. Ennek tesztelésére az élelmiszer-kiskereskedelmi cégek piacát jellemző *koncentrációs mutatószámot* (*Gini-együttható*), valamint *Lorenz-görbét* hívtuk segítségül.

A számított Gini-együttható az élelmiszer-ipari kis- és nagykereskedelmi cégeknél 83,6% (*Jankuné et al., 2012*), vagyis igen magas a koncentráció. Ezt a megállapítást a *Lorenz-görbe* is megerősíti (3. ábra). Az egyenletes eloszlást jelző átlóhoz képest az árbevételkoncentrációs görbe meglehetősen távol helyezkedik el. A piac (ár)meghatározó szereplői kevesen vannak, az árbevétel 80%-a 2010-ben a kereskedelmi egységek 10-20%-ának volt tulajdonítható. Egy kismértékű áfacsökkentés gyakorlatilag nem mutatkozna meg az árakban, hiszen ennek nem állnak fenn a közgazdasági feltételei (rugalmas kereslet, erős piaci verseny).

Ugyancsak az ár csökkenése ellen hat, hogy az *élelmiszerek inflációs görbéje* az összesített fogyasztási javak inflációs görbéjénél meredekebb (4. ábra).

3. ábra

Az élelmiszer-ipari kiskereskedelmi cégek piaci koncentrációja (2010)

Forrás: Jankuné et al., 2012

Szakértői becslések szerint,[3] és az előzőekben leírtakat figyelembe véve az feltételezhető, hogy az áfacsökkentésből származó előnyök a következőképpen oszlanak meg a makrogazdasági szereplők között. A *vevőcsalogató kenyér* és *tejtermékek* esetében a kereskedők a 4-9%-pontos csökkentés nagy részét, 2-6%-pontot átengednek a fogyasztóknak. A 13-18%-pontos csökkentés alá eső termékeknél azonban nagyobb a mozgástér, itt becslésünk szerint az előnyök kisebbik felét, 6-9%-pontot érvényesítenek az árakban. Mindezek alapján elméletileg 60,8-117,5 milliárd forint jut el a fogyasztókhoz, és 68,1-92,0 milliárd forint előnyt a kereskedők nem engednek át, azon a termelőkkel az érdekérvényesítő képességeknek megfelelően megosztoznak (4. táblázat).

A KÖLTSÉGVETÉST ÉRINTŐ VÁRHATÓ HATÁSOK

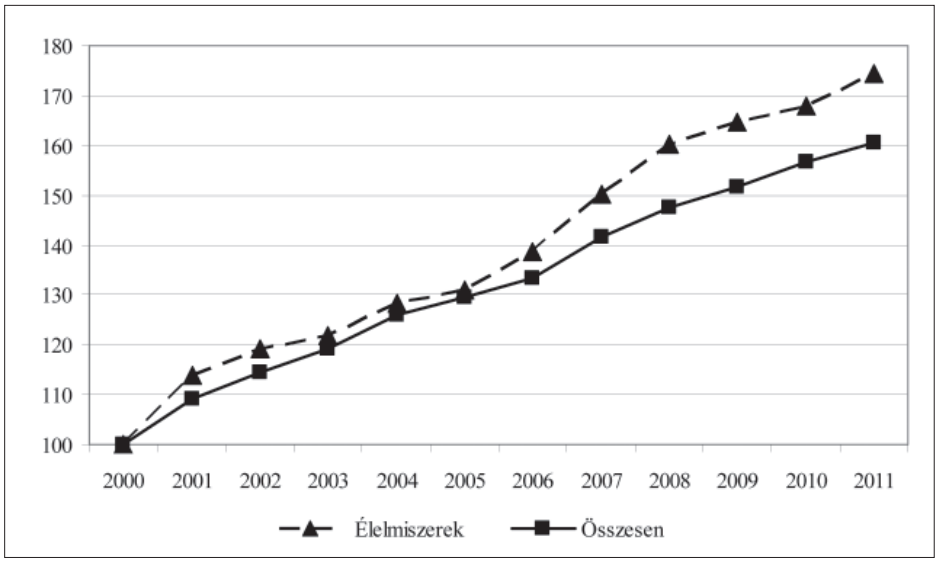
A vázolt áfaváltoztatás hatására a költségvetésben keletkező számított *128,8-209,6 milliárd forintos hiány* – ha figyelembe vesszük a változtatás miatt bekövetkező pozitív hatásokat is – *lényegesen kisebb lesz*, ugyanis *csökken az áfacsalások mértéke* mind a fogyasztóknál, mind a kereskedőknél, mind pedig a termelő ágazatoknál. A keletkező többletforrások egy része más adó formájában visszakerül a büdzsébe. A *költségvetési kiesést mérsékli*:

• A *végső fogyasztóknál* keletkezett 60,8-117,5 milliárd forint többletről feltételezzük, hogy azt további költésekre fordítják. Az élelmiszer-fogyasztás az alacsonyabb jövedelmű rétegeknél nőhet (vagy átrendeződhet a jobb minőségű és drágább termékek

[3] Jogos elvárás, hogy valamely áfaváltoztatás hatásainak számszerűsítésénél a korábbi változtatások tapasztalataiból kiindulva vázoljuk fel a várható következményeket. Jelen esetben korábbi tapasztalatoknak a számos áfaváltoztatás ellenére is híján vagyunk. Ez idáig 5%-pontos volt a legnagyobb mértékű áfacsökkentés, az is a standard kulcsra vonatkoztatva, normál gazdasági körülmények között. Az elhúzódó gazdasági válság, hitelválság, a vásárlóerő és a fogyasztás drasztikus csökkenése mára valószínűleg elérte azt a szintet, amikor az áfamérték jelentős csökkentésének markáns és egyértelmű hatásai lennének az árakra, a fogyasztókra és a gazdaság szereplőire egyaránt. Vagyis a korábbi tapasztalatokra jelen körülmények között nem hagyatkozhatunk.

4. ábra

A teljes termékkör, valamint az élelmiszerek inflációs görbéje (2000 = 100%)

Forrás: KSH (2013a) adatok alapján készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán.

4. táblázat

Az áfaátrendezéssel összefüggésben keletkező makrogazdasági előnyök várható megoszlása a szereplők között a kedvezményes kulcs függvényében, valamint a kiesést mérséklő hatások

(M. e.: millió Ft)

Megnevezés	9%	12%	14%
Keletkező előnyök megoszlása			
Fogyasztónál jelentkező előnyök	117 527	85 392	60 775
Kereskedőnél, termelőnél jelentkező előnyök	92 037	75 742	68 072
A költségvetési kiesést mérséklő hatások			
Fogyasztók növekvő költéséből származó többlet-adóbevétel	23 505	17 078	12 155
Termelők által át nem engedett előnyből származó többlet-áfabevétel	13 806	11 361	10 211
Áfacsalások visszaszorulásából származó többletbevétel az élelmiszereknél	38 000	37 000	36 000
Áfacsalások visszaszorulásából származó többletbevétel a nem élelmiszer termékeknél	4 000	3 000	2 000

Forrás: az AKI Pénzügypolitikai Osztályán készült számítások.

irányába), a magasabb jövedelmű rétegek megtakarításaikat magasabb áfakörbe tartozó termékekre költik, így a megtakarításnak mintegy 20%-a áfa, jövedéki adó (stb.) formájában visszavándorol a költségvetéshez. Ez a hatás számításaink szerint *12,2-23,5 milliárd forint*.

• A *kereskedők* által a fogyasztók részére át nem engedett előny megjelenik az árakban. Ez lényegét tekintve nettó áremelkedést jelent a bruttó árak csökkenése mellett. A bekövetkező nettó áremelkedés révén ezen összeg egy része, becslésünk szerint mintegy 15%-a, *10,2-13,8 milliárd forint*

áfa formájában visszakerül a költségvetéshez.

• Az áfakulcsok bemutatott mértékű csökkentése a csalások által realizálható jövedelmeket nagymértékben csökkentené a lebukási kockázatok fennmaradása mellett. Így már nem érné meg áfát csalni, ezért az *élelmiszer-gazdaságban* az *áfacsalások mértéke becslésünk szerint negyedére csökkenhetne.*

• A kereskedőknél, termelő ágazatoknál többletjövedelem keletkezik, amely egyfelől *társaságiadó-köteles* lehet (feltételezve, hogy a tárgyévi adóalap pozitív előjelű), másfelől fejlesztések fedezete lehet, amelynek pozitív hasznai hosszabb távon az államháztartás bevételeinek növekedésével járnak, illetve hozzájárulhat a foglalkoztatottság megtartásához. Ezek a hatások nehezen számszerűsíthetők, a költségvetésre nézve rövid távon csekély többletet jelentenek, azonban könnyen belátható, hogy mindegyikük pozitív irányba hat, és mind a költségvetés, mind pedig a gazdasági szereplők pozícióját erősíti.

• A kereskedők, termelő ágazatok jövedelempozíciójának javulása, az áfacsökkentés egy részének az árakba való beépülése lehetővé teszi hosszabb távon az *esedékes áremelések legalább részbeni elhalasztását,* amely az áfamérték csökkentésének közvetlen hatásán túl is mérsékli az inflációs folyamatokat, vagyis az előnyök átszivárognak a fogyasztóhoz. Ha egy üzlet kevésbé csökkenti egy termék árát, azzal egy esetleges későbbi áremelést spórol meg.[4] Ez a magatartás különösen akkor jellemző, ha a termék inflációja viszonylag magas. Az infláció mértéke nehezen becsülhető, hiszen annak alakulását számos más, az élelmiszergazdaságon kívüli tényező is befolyásolja. Az áfacsökkentés árakat mérséklő hatása azonban egyértelmű és a fogyasztó számára érzékelhető. A jövedelempozíció javulása nagyobb teret ad a kereskedőknek a különböző akciókhoz, ami szintén a fehéredési folyamatot erősíti és a legális forgalmat növeli.

• A kereskedő és a termelő megosztozik az áfacsökkentés nem a fogyasztóknál maradó részén, így *a termelők pozíciója, jövedelmi helyzete a kormányzat direkt beavatkozása nélkül is javulhat*, esetünkben mintegy 30-36 milliárd forinttal.

Az intézkedések eredőjeként a számított 128,8-209,6 milliárd forint költségvetési kiesés 60,4-79,3 milliárd forinttal, 68,5-130,3 milliárd forintra mérséklődhet.

A vázolt áfaváltoztatási koncepció lényegében *egyszeri költségvetési áldozatvállalás* a bevezetés évében, amelynek további hatása – tekintetbe véve az előzőeket – a bevezetést követő évben nem vagy alig érzékelhető, ugyanakkor számos előny, pozitív hatás jelentkezik. A forgalmi adó kulcsának mérséklése az a*lacsonyabb árak mellett* hozzájárulhat a fogyasztás jelenleg csökkenő tendenciájának lassításához, elősegítve ezzel a gazdaság stabilitását, továbbá *megszűnik a versenyhátrány, csökken a piacokra ható negatív nyomás* és fehéredik a gazdaság. Közvetlenül hat az árakra és a fogyasztásra, *mérsékli az inflációs nyomást, erősíti a hazai élelmiszer-gazdaságot*, valamint közvetlen beavatkozás nélkül javul az ágazat pozíciója, javul a jövedelmezőség.

A mezőgazdasági ágazatban és az élelmiszeriparban az áfacsökkentés hatására várható kedvező változások mellett a beszerzési árak és értékesítési árak áfamértékének eltéréséből adódóan *lik-*

[4] Mint ahogy korábban már bemutattuk, magas trendinfláció mellett egy jelentősebb mértékű áfacsökkentéskor is kisebb hatás megy át az árakba, mivel a kereskedők már – számítva a magas áremelésre – nem végzik el teljes mértékben az átárazást. A magasabb trendinfláció azonban azt is jelenti, hogy az áremelkedés miatt növekvő az áfabefizetés, vagyis a költségvetési hatás kisebb.

viditáscsökkenés következik be. Ennek figyelembevételével a mezőgazdasági vállalkozások mellett az élelmiszer-ipari cégek egy része is *nettó áfa-visszaigénylővé válhat*. A kedvezményes áfa bevezetése az adóhatóság egyéb intézkedéseivel együttesen jelentős mértékben *csökkenti az áfacsalásokat*.

FORRÁSMUNKÁK JEGYZÉKE

(1) Agrárszektor (2013): Miért csökkenjen a baromfiáfa? Itt vannak az érvek. http://www.agrarszektor.hu/allattenyesztes/egyeb/miert_csokkenjen_a_baromfiafa_itt_vannak_az_ervek.3333.html – (2) European Commission (2011): Taxation trends in the European Union – Data for the EU Member States, Iceland and Norway. Belgium, 428. pp. – (3) European Commission (2013): VAT Rates Applied in the EU Member States of the European Union. Situation at 1st July 2013. Belgium, 28. pp. – (4) Becker, G. S. (1968): Crime and Punishment: An Economic Approach. Journal of Political Economy, Vol. 76. No. 2. 169. p. – (5) Index (2013): Azonnal 5%-os áfát kérnek a zöldségesek is. http://index.hu/gazdasag/2013/11/08/azonnal_5_-os_afat_kernek_a_zoldsegesek_is/ (letöltve: 2014. január) – (6) Jankuné K. Gy. (szerk.) – Stauder M. – Györe D. (2013): Az élelmiszerkereskedelem termelékenysége és jövedelmezősége. Agrárgazdasági Könyvek, Agrárgazdasági Kutató Intézet, 141 p. – (7) KSH (2013a): Tájékoztatási adatbázis. Fogyasztói árindex termék és szolgáltatáscsoportok szerint. http://statinfo.ksh.hu/Statinfo/haViewer.jsp (letöltve: 2013. június) – (8) KSH (2013b): A háztartások fogyasztási kiadásának alakulása a termékek tartóssága szerint. http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_qpt009.html (letöltve: 2013 június) – (9) Piac és Profit (2013): Áfacsökkentés nélkül nem lehet harcolni a feketegazdaság ellen. http://www.piacesprofit.hu/kkv_cegblog/afacsokkentes-nelkul-nem-lehet-harcolni-a-feketegazdasag-ellen/ (letöltve: 2014. január) – (10) Semjén A. – Szántó Z. – Tóth I. J. (2001): Adócsalás és adóigazgatás: Mikroökonómiai modellek és empirikus elemzések a rejtett gazdaságról. MTA Közgazdaságtudományi Kutatóközpont, Budapest, 125 p. – (11) Tanító D. (szerk.) – Lámfalusi I. (szerk.) (2013): A mezőgazdasági és az élelmiszeripari termékekre vonatkozó áfarendszer- és mérték változása és hatásai. Agrárgazdsági Könyvek, Agrárgazdasági Kutató Intézet, 110 p. –

Summary

PRODUCER HETEROGENEITY IN SHORT FOOD SUPPLY CHAINS: TYPICAL DIFFERENCES AMONG FARMERS SELLING AT MARKETS

By: Benedek, Zsófia – Fertő, Imre – Baráth, Lajos – Tóth, József

Keywords: farmers' market, organic market, direct selling, marketing channel, rural development.

The legal environment regulating the opening of farmers' markets in Hungary changed in June 2012, which resulted in a boom in the number of this market type. As of spring 2013, a questionnaire-based survey among farmers selling at "traditional" markets (that are government-run, open-to-all small-scale farmers, with no restriction regarding geographical distances), farmers' markets (that are defined by law; where geographical distance is crucial) and organic markets (where certification is needed) revealed that these three farmers' groups greatly differ from one another, based on farmer- and farm-specific characteristics, motivations and use of marketing channels. Separation of traditional market farmers is the most typical; the other two groups differ mostly (besides the application of organic methods) in the way that specific channels are used. Distinguishing between the three market types is recommended only in bigger cities – where the susceptibility to short food supply chains is the greatest.

According to the literature, products purchased via direct selling are attributed higher quality by consumers. As prices at farmers' markets are much below that of organic markets, farmers' market farmers can easily be serious competitors for organic farmers. Overlap among the groups is limited; therefore, directed support and non-monetary help (such as guidance and the broadening of marketing knowledge) are needed in order to ensure that traditional market farmers get their share from the many advantages of direct selling and so, to let short food supply chains play their role as a tool of rural development.

THE OPPORTUNITY OF VALUE ADDED TAX REDUCTION ON AGRICULTURAL AND FOOD PRODUCTS

By: Lámfalusi, Ibolya – Péter, Krisztina – Tanító, Dezső – Tóth, Kristóf

Keywords: VAT, VAT fraud, black economy, VAT rate on agricultural and food products.

The standard and preferential value added tax (VAT) rates of 27 per cent and 18 per cent on agri-food products are extremely high in Hungary in comparison of other EU Member States as well as at international level. The high VAT rates have numerous adverse effects on economic development stimulating of VAT fraud and black trade, reducing transparency, impairing markets and causing huge moral and socioeconomic losses.

Making allowance for international experience and domestic possibilities we examined the options and effects of VAT rates reduction. The reduction of VAT rates would be benefit in case of basic foods, which amounts to over 50 per cent of total food consumption. Taking into account the EU VAT regulation, the domestic aspects of national

budget as well as the economic effects aimed we consider a reduction of the preferential VAT rate to 9-14 per cent to be feasible in the case of basic food products. As a result of the measures outlined, the loss of revenue to the state budget is estimated to be HUF 128.8-209.6 billion. Our calculations suggest that this amount can be reduced to HUF 68.5 to 130.3 billion due to the other positive effects of VAT reduction.

CONSISTENCY ANALYSIS OF NATIONAL STRATEGIES IN VIEW OF BIODIVERSITY

By: Ladoneczki, Gábor – Kósi, Kálmán

Keywords: European Union, strategy, ecosystem services, rural development, sustainable development.

In recent decades, the preservation of biological diversity has become a high priority issue both on national and international levels. With regards to the European Union, the EU biodiversity strategy to 2020 could play an essential role in biodiversity conservation. It defines six priority targets and highlights the importance of the maintenance of ecosystem services. This paper applies consistency analysis to assess the relevance of EU biodiversity strategy targets with five Hungarian national strategies, namely the National Tourism Development Strategy 2005–2013, the National Sustainable Development Strategy (2007), the National Climate Change Strategy 2008-2025, the National Energy Strategy to 2030 and the National Rural Development Strategy (2012-2020). On the basis of the results, we have proposed points of development for the strategies, considering the long-term needs of biodiversity, in accordance with sustainable development. The final results show a high consistency among the analyzed targets. However, we highlight that there are possibilities for the development of these targets and that the implementation of the strategies is essential for their success.

COMPARATIVE ANALYSIS OF RAW MATERIALS OF BIOGAS PRODUCTION PLANT

By: Sipos, Gyula

Keywords: energy supply, biogas production, „Szarvasi-1" energy grass.

Today, among the numerous renewing energy sources biomass is the only renewing energy source in Hungary which is available in sufficient volumes and using them may significantly decrease the country's energy dependence. In addition, biomass is a renewing. The activities of biogas plants are based on manure and silo maize. In Hungary, the reducing manure volume resulting from the reduction in livestock is supplemented by the biogas plants with extra silo maize volumes. This study concentrates on the supplementary plant material for biogas. Speaking about alternative energy crops is elementary highlight the "Szarvasi-1" energy grass. The amount of harvested hay of "Szarvasi-1" (calculated in tonnes of methane) is the highest among the plants present in the market today. For this reason "Szarvasi-1" can be efficiently utilized in the biogas production.

The German Landwirtschaftlichen Lehranstalten of Triesdorf compared the rate of utilization of „Szarvasi-1" energy grass and silage maize between 2009 and 2011. The results of the research show that "Szarvasi-1" has the highest value in terms of energy